

PANEVĖŽIO APYGARDOS TEISMUI

Elektros g. 9, 35175 Panevėžys

Atsakovo (1): VšĮ „Vermės“ leidyklos

Atsakovo (2): Alfredo Rukšėno

PAAIŠKINIMAI

Dėl byloje įrodinėtinių aplinkybių
Civilinėje byloje Nr. 2A-702-212/2011

2011 m. lapkričio 17 d.

Ieškovė: Zofija Veronika Lipeikienė
Asmens kodas

Atsakovas (1): VšĮ „Vermės“ leidykla
Kodas 122732630
Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius
Atsiskaitomoji sąskaita Nr. LT02 7290 0000 0546 7101
AB „Citadele“ banke, banko kodas 72900
Procesinių dokumentų įteikimo vieta:
Advokatų kontora Judickienė, Greičius ir partneriai JUREX
Olimpiečių g. 1A-21, 09200 Vilnius

Atsakovas (2): Alfredas Rukšėnas
Asmens kodas
Procesinių dokumentų įteikimo vieta:
Advokatų kontora Judickienė, Greičius ir partneriai JUREX
Olimpiečių g. 1A-21, 09200 Vilnius

Atsakovų (1) ir (2) atstovė: Advokatė Agnė Bilotaitė
Advokatų kontora Judickienė, Greičius ir partneriai JUREX
Olimpiečių g. 1A-21, 09200 Vilnius
Tel. 8-5 249 71 00, faks. 8-5 249 71 01
El. paštas: info@jurex.lt

Panevėžio apygardos teisme apeliacine tvarka nagrinėjama civilinė byla Nr. 2A-702-212/2011 pagal ieškovės Zofijos Veronikos Lipeikienės apeliacinį skundą dėl Vilniaus miesto antrojo apylinkės teismo 2010 m. vasario 8 d. sprendimo civilinėje byloje Nr. 2-636-535/2010 pagal ieškovės Zofijos Veronikos Lipeikienės ieškinį atsakovams VšĮ „Vermės“ leidyklai ir mokslinio straipsnio autoriui Alfredui Rukšėnui dėl garbės ir orumo gynimo bei neturtinės žalos atlyginimo, kuriuo teismas ieškovės ieškinį atmetė.

Vadovaudamiesi Civilinio proceso kodekso 42 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta šalių teise duoti teismui paaiškinimus žodžiu ir raštu, teikiame paaiškinimus dėl byloje įrodinėtinių aplinkybių.

1. Dėl teisiškai reikšmingų aplinkybių sprendžiant klausimą dėl paskleistų duomenų paneigimo

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. rugsėjo 9 d. nutartyje, priimtoje nagrinėjamoje byloje (toliau – **Nutartis**), pažymėjo, kad vien ta aplinkybė, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, pati savaime nepatvirtina, kad yra pažeisti asmens garbė ir orumas. Taigi tam, kad būtų galima tenkinti ieškinio reikalavimą dėl paskleistų duomenų paneigimo, turi būti nustatytos dvi esminės aplinkybės:

- 1) kad paskleisti duomenys žemina asmens garbę ir orumą
ir
- 2) kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pareiga įrodyti paskleistų duomenų tikrumą (aplinkybę, kad paskleisti duomenys atitinka tikrovę), tenka duomenis paskleidusiam asmeniui (atsakovui). Tuo tarpu **faktą, kad, paskleidus apie jį (su juo susijusios) ir tikrovės neatitinkančios informacijos, buvo pažeista asmens garbė ir orumas, turi įrodyti ieškovas**. Taigi ieškovei neįrodžius aplinkybės, kad teiginiai „Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla“ ir „Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės“, žemina ieškovės garbę ir orumą, neatsiranda pagrindas taikyti Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje nustatytus ieškovės teisių gynimo būdus.

2. Dėl ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo pažeminimo nebuvimo

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Nutartyje pažymėjo, kad sprendžiant dėl asmens garbės ir orumo pažeidimo, reikšminga aplinkybė yra tai, ar pagal ginčijamų teiginių turinį ir kontekstą aplinkiniai gali atpažinti asmenį, kaip susijusį su paskleista žinia.

Pažymėtina, kad nagrinėjamu atveju nėra pagrindo teigti, jog straipsnio skaitytojams gali susidaryti įspūdis, kad Ona Puskunigienė ar ieškovė galėjo dalyvauti (dalyvavo) įrengiant laikiną karo belaisvių stovyklą ar surengiant vokiečių kariams vaišes.

Pirma, iš ginčijamų teiginių turinio ar konteksto negalima daryti išvados, kad skaitytojai gali manyti ieškovę ar Oną Puskunigienę esant susijusias su Jonu Kondrotu, kurio sodyba minima straipsnyje, giminystės ar kitais ryšiais. Kolektyvinė monografija „Papilė, II, III dalys“ yra neapibrėžtam skaitytojų ratui skirtas istoriografinis darbas, kuriame įvairių autorių nešališkai pateikiami iš įvairių šaltinių surinkti istoriniai duomenys, todėl paskleisti duomenys turi būti vertinami ne Papilės gyventojų, bet jokia teritorine priklausomybe neapibrėžto vidutinio skaitytojo akimis. Pažymėtina, kad nei pati ieškovė, nei ieškovės gimineičiai straipsnyje apskritai neminimi, straipsnyje nėra jokios informacijos, iš kurios būtų galima spręsti, kad karo belaisvių sušaudymo dieną sodyboje buvo jos gyventojai. Jono Kondroto vardas ir pavardė minimi tik kaip sodybos pavadinimo dalis, o Onos Puskunigienės pavardė minima straipsnio išnašose kaip straipsnio autoriaus naudoto istorinio šaltinio – archyvinės bylos – pavadinimo dalis, todėl šių asmenų tarpusavio giminystės ar bet kokie kiti ryšiai skaitytojui iš straipsnio taip pat negali būti žinomi.

Antra, iš ginčijamos teksto dalies teiginių turinio ar konteksto negalima daryti išvados, kad skaitytojai gali atpažinti Oną Puskunigienę kaip susijusią su laikina karo belaisvių stovykla, jos vietos pasirinkimu Jono Kondroto sodyboje bei įrengimu ar dalyvavus surengiant vokiečių kariams vaišes. Pažymėtina, kad ginčijami teiginiai yra beasmeniai. Nuoroda į Onos Puskunigienės baudžiamąją bylą, išnašose smulkiu šriftu pažymėtą santrumpa b. b., yra daroma kelis kartus, taip pat ir kalbant apie belaisvių perlaidojimą bei minint 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos aktą, kurio šaltinis taip pat yra Onos Puskunigienės baudžiamoji byla. Tačiau iš išnašoje nurodyto šaltinio pavadinimo („Onos Puskunigienės b. b.“) visiškai nėra aišku, nei kuo Ona Puskunigienė buvo kaltinama, nei kaip ji yra susijusi su aprašomais įvykiais, jei apskritai susijusi. Natūralu, kad asmens baudžiamojame byloje gali būti įvairaus pobūdžio duomenų apie tam tikrus šalutinius įvykius: pavyzdžiui, vien dėl to, kad straipsnyje minint 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos aktą, taip pat yra daroma nuoroda į Onos Puskunigienės bylą, nėra aišku, ar Ona Puskunigienė kaip nors yra susijusi su palaikų ekshumavimu. Duomenų apie sovietų karo belaisvių sušaudymą galėjo būti ir apskritai su Jonu Kondrotu nieko bendro neturinčio asmens byloje, tačiau straipsnio išnašoje nurodžius tokio asmens baudžiamąją bylą nebūtų galima daryti išvados, jog šis asmuo yra kaip nors susijęs su karo belaisvių sušaudymu ar vaišių rengimu. Taigi galima daryti vienareikšmišką išvadą, kad dėl Onos Puskunigienės vardo nurodymo straipsnio išnašoje skaitytojas negali atpažinti Onos Puskunigienės, kaip susijusios su paskleista žinia apie karo belaisvių stovyklą ir vaišių buvimą, juo labiau kaip nors dalyvavus įrengiant stovyklą ar rengiant vaišes.

Trečia, ieškovė pripažįsta aplinkybę, kad sovietų karo belaisviai buvo Jono Kondroto sodyboje. Tačiau ieškovė nemano, kad pats karo belaisvių buvimo Jono Kondroto sodyboje faktas žemina jos ir jos motinos garbę ir orumą. Taigi ginčas byloje vyksta tik dėl to, ar karo belaisvių buvimo sodyboje vadinimas karo belaisvių stovykla, žemina ieškovės ir Onos Puskunigienės garbę ir orumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Nutartyje pažymėjo, kad vertinant, ar tam tikras teiginys žemina asmens garbę ir orumą, reikšminga tai, kokia reikšmė jam suteikiama tam tikroje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje.

Pažymėtina, kad iš ginčijamų teiginių konteksto yra akivaizdu, jog karo belaisviai sodyboje buvo vieną dieną, nes buvo sušaudyti tą pačią dieną, kaip ir atvesti. Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, stovykla yra „laikina stovėjimo, buvimo vieta“¹. Taigi terminas stovykla yra bendrinėje lietuvių kalboje vartojamas laikino stovėjimo, buvimo apibūdinimas, sinonimas. Iš byloje esančių įrodymų matyti, kad tiek ir straipsnyje aprašomo laikotarpio gyventojai, tiek ir pati Ona Puskunigienė karo belaisvių buvimą sodyboje vadino karo belaisvių stovykla. Taigi akivaizdu, kad ir straipsnyje aprašomu laikotarpiu, ir šiuo metu „karo belaisvių stovyklos“ terminas reiškia tą patį, t. y. laikiną, karo belaisvių laikymą. Kaip jau minėta, aplinkybės dėl karo belaisvių laikymo ieškovė neginčija. Atsižvelgiant į tai, pripažintina, kad ieškovės neginčijamo karo belaisvių buvimo sodyboje vadinimas „karo belaisvių stovykla“ nežemina ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo.

Ketvirta, pažymėtina, kad vidutiniam skaitytojui, turinčiam bent minimalų išprusimą ir minimalių istoriografijos žinių, ginčijami teiginiai nesudaro ir negali sudaryti įspūdžio, kad sodybos savininkas ar jo artimieji išreiškė paramą, palankumą į sodybą įsiveržusiems ginkluotiems vokiečių kariams. Skaitytojas vertina pateikiamus įvykius, remdamasis istoriografijos žiniomis, suvokdamas, kad užkariautojai okupuotame krašte daro tai, ką nori, kad jie yra ginkluoti, o beginkliai vietiniai gyventojai gali tik vykdyti okupantų nurodymus ir įsakymus, kad bet koks pasipriešinimas ar net menkiausias nepritarimas, simpatijos nerodymas ginkluotiems okupantams gali sukelti jų įniršį, bausmes, susidorojimą, sodybos sunaikinimą ir visų jos gyventojų žūtį. Turint omenyje, kad netoli gyventojų namų yra be jokio gailesčio šaudomi karo belaisviai, gyventojai akivaizdžiai mato, jog karo metu žmogaus gyvybė yra visiškai nuvertinta ir jie patys gali kaip mat atsidurti sušaudymo duobėje greta sovietų karo belaisvių. Todėl aprašomos situacijos aplinkybės nesudaro įspūdžio, kad karo belaisvių stovykla sodyboje buvo įrengta ir vaisės surengtos sodybos šeimininko ar jo giminių gera valia. Tai, kad kareiviai vaišinosi, prieš tai galimai nurodę sodybos šeimininkams parūpinti maisto, negali žeminti sodybos šeimininkų garbės ir orumo.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pripažintina, kad ginčijami teiginiai jokių būdu nežemina ieškovės, ir jos motinos garbės ir orumo.

3. Dėl paskleistų duomenų atitinkimo tikrovei

Byloje esantys įrodymai patvirtina, kad teiginiai „Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla“ ir „Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės“ atitinka tikrovę.

Civilinio proceso kodekso 177 straipsnyje nustatyta, kad įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra.

Nepaisant represinės Sovietų sąjungos slaptosios policijos – Valstybės saugumo komiteto (KGB) veiklos nusikalstamo pobūdžio, neginčijama, kad KGB bylose yra įvairių istorinių duomenų apie tam tikroje teritorijoje gyvenusius asmenis bei vykusius įvykius, kurių pagrindu, pasitelkdami mokslinių tyrimų metodus, istorikai atkuria praeities faktus. Pažymėtina, kad vertindami istoriniuose šaltiniuose esančią informaciją mokslininkai taiko šaltinių kritikos metodus, t. y.

¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. P. 737.

atsižvelgia į istorinį laikotarpį, dokumentų autorius, jų parengimo aplinkybes ir pan. Būtent tokiu būdu yra objektyviai atkuriami praeities įvykiai. Nagrinėjamo straipsnio autorius Alfredas Rukšėnas yra mokslininkas, dirbantis Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre (LGGRTC). Nagrinėjamu atveju istoriniai šaltiniai taip pat buvo kruopščiai analizuojami taikant mokslinių tyrimų metodus, lyginami tarpusavyje, tikrinami pasitelkiant kitus šaltinius. Kartu su šiais paaiškinimais pridedama atlikto tyrimo santrauka. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pripažintina, kad nagrinėjamoje straipsnio dalyje paskleisti duomenys atitinka tikrovę.

Teismui teikiami du paaiškinimų egzemplioriai, kaip nustatyta Civilinio proceso kodekso 113 straipsnio 1 dalyje. Nors atsakovams nėra žinoma, ar ieškovė bylą ves per advokatą, siekiant proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo, paaiškinimų egzempliorius su priedu yra siunčiamas tiesiogiai ir pačiai ieškovei.

PRIDEDAMA:

1. Istorinių šaltinių tyrimo santrauka.
2. Paaiškinimų egzempliorius ieškovei.

Advokatė

Agnė Bilotaitė